

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Introduktion

Klinkmann, Sven-Erik; Henriksson, Blanka; Häger, Andreas

Published in:
Föreställda finlandssvenskheter. Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland

Publicerad: 01/01/2017

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Klinkmann, S-E., Henriksson, B., & Häger, A. (2017). Introduktion. In S-E. Klinkmann, B. Henriksson, & A. Häger (Eds.), *Föreställda finlandssvenskheter. Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland* (pp. 9–25). Svenska litteratursällskapet i Finland. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020102788573>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

INTRODUKTION

Sven-Erik Klinkmann, Blanka Henriksson & Andreas Häger

De texter som samlats i denna volym utgör en del av resultatet från forskningsprojektet ”Bitar av samma pussel? Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland”. Projektets syfte var att studera hur det finlandssvenska framställs i olika texter och hur tillhörighet i det svenska i Finland skapas på olika sätt.

Projektet finansierades av Svenska litteratursällskapet i Finland, som i sin utlysning frågade efter projekt som studerar ”det svenska i Finland”. Forskarna inom projektet har utgått från att det finlandssvenska inte är en fast eller oföränderlig konstruktion. Det är något som hela tiden skapas och hur detta går till har varit en fråga som vi inom projektet sökt svar på. En annan utgångspunkt för vår forskning har varit antagandet att det finns en normativ finlandssvenskhet – liksom det finns finlandssvenskhet som bryter mot normen.

Ett sätt att se på det finlandssvenska som också varit aktuellt i projektet har varit antagandet att det är en komplicerad helhet. Det svenska i Finland är som kategori svårt att ringa in, det kan stå för till exempel språk, kultur, rättssystem eller grupper av människor. Svenskfinland som begrepp kan sägas utgöra en institutionaliserad och delvis rumsligt definierad form för det finlandssvenska, ett geografiskt rum med en egen natur och kultur, ett centrum för institutioner, en gemensam idévärld på svenska och ett illusionsrum för nostalgi och känslor, så som Bo Lönnqvist beskriver det i *Uppslagsverket Finland* (2012). Begreppet rymmer en självbild som genererat en stark medvetenhet, konkretiserad i politisk, social, kulturell

och vetenskaplig aktivitet, i näringsliv, livsstilar och skönlitteratur. Enligt Lönnqvist utgör etableringen av begreppet Svenskfinland ett resultat av den skärpning och politisering av motsättningarna mellan landets två språkgrupper som skedde på 1880-talet och som på 1890-talet gjorde att man började avgränsa det övervägande svenskspråkiga kustområdet till ett territorium under beteckningen "Finlands svensktalande bygder". Något senare, på 1910-talet, började man använda begreppet finlandssvenskar för den svenskspråkiga befolkningen i Finland (Mustelin 1983).

FINLANDSSVENSKAR?

Finland är officiellt ett tvåspråkigt land där majoriteten av befolkningen är registrerad som finskspråkig (89,3 procent) medan 290 910 personer, det vill säga 5,3 procent av befolkningen, anger svenska som modersmål (FOS 2013a).

Finlandssvenskarna definieras av Allardt & Starck (1981) som en etnisk grupp i enlighet med följande kriterier: självidentifikation, genealogi, kultur och organisationer. För finlandssvenskarnas del handlar självidentifikationen till exempel om det officiella språkvalet. Alla stadigvarande invånare bosatta i Finland registreras enligt det modersmål de uppger sig ha utifrån alternativen finska, svenska eller annat språk (som sedan definieras närmare). Det går också att senare ändra modersmålet (*Ändring av modersmålet*). Genealogin eller släktskapet handlar förstås konkret om att de allra flesta finlandssvenskar har finlandssvenska släktingar, till exempel den ena eller båda föräldrarna. Men också föreställningarna om att finlandssvenskar känner varandra, eller åtminstone alltid har gemensamma bekanta, kan ses som en beskrivning av ett slags genealogisk tillhörighet. Inom det kulturella kriteriet är språket förstås det centrala och det grundläggande för hela gruppen, men också andra kulturella särdrag upplevs existera, och kommer ofta fram i diskussioner. Några sådana kulturdrag och hur de definieras som finlandssvenska

diskuteras också närmare i denna antologi (se kapitel 6 och 11). Alardts och Starcks fjärde kriterium, organisationsväsendet, är också synnerligen viktigt för den svenskspråkiga gruppen i Finland. Det finns en rik flora av för det första sådana organisationer vilkas syfte främst är att bevaka svenska språkintressen, med allt från kulturföreningar, fonder och stiftelser till Svenska folkpartiet och Svenska Finlands Folkting. För det andra finns det organisationer som upprätthåller en mängd andra verksamheter eller bevakar specialintressen – idrotts- och ungdomsföreningar eller organisationer som Finlands dövas förbund – men gör det specifikt på svenska.

Finlandssvenskarna innehar inte status av etnisk eller nationell minoritet i juridisk bemärkelse. Till exempel hör inte svenskspråkiga(s rättigheter) till minoritetsombudsmannens bord, eftersom dennas verksamhetsområde omfattar etniska minoriteter och "[f]inlandssvenskarna är enligt tolkningen av grundlagen en språklig minoritet, men inte en etnisk minoritet. Således har minoritetsombudsmannen inte befogenhet att ingripa i en situation där en finlandssvensk har diskriminerats på språkliga grunder." (*Minoritetsombudsmannen*).

Nationella minoriteter utses i sin tur inom EU av medlemsländerna själva i enlighet med Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (*Framework Convention ...*). Det finns ingen finsk minoritetslag utan dessa frågor behandlas i grundlagen där det står att: "Finlands nationalspråk är finska och svenska. [...] Det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhällseliga behov enligt lika grunder." Övriga grupper som nämns är "Samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper [...] [de] som använder teckenspråk samt [de] som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp" (731/1999, 17 §). Minoriteter som ofta omtalas i Finland är utöver de ovan nämnda också gammalryssar, judar och tatarer (*The Second Periodic ...*; Daher m.fl. 2012; RP 309/1993).

Som jämförelse har Sverige följande lagstadgade nationella minoriteter: judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar, samt

minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska (2009:724). I Sverige finns det däremot ingen folkbokföring som registrerar invånarnas modersmål, vilket gör att uppskattningen av antalet individer inom minoriteterna blir osäkrare. Inte heller i Finland är den språkliga registreringen ett absolut mått på språklig tillhörighet. Till exempel behöver den registrerade språkliga tillhörigheten inte nödvändigtvis sammanfalla med hemspråk. Gemensamt för de nationella minoriteterna i Sverige anges vara att:

[D]e har befolkat Sverige under lång tid. Minoritetsgrupperna har en uttalad samhörighet och en egen religiös, språklig eller kulturell tillhörighet och en vilja att behålla sin identitet. De nationella minoriteterna har även aktivt värnat den egna gruppens kultur och språk så att dessa kulturer utgör en levande del av det svenska samhället och vårt gemensamma svenska kulturarv. (RP 2008/09:158)

Även om finlandssvenskarna sålunda inte är en nationell minoritet är de, som ovan visats, en språklig minoritet i den bemärkelsen att andelen registrerade svenskspråkiga är markant lägre än andelen registerade finskspråkiga och rättigheten att använda språket är befäst i grundlagen. Även benämningen traditionell minoritet (*perinteinen vähemmistö*) (Daher m.fl. 2012) eller kulturell minoritet (*kulttuurivähemmistö*) (Pentikäinen & Hiltunen 1995) förekommer i finska texter om den svenskspråkiga befolkningen i Finland, framför allt från 1990-talet och framåt.

Man kan möjligen också tala om en upplevd minoritet, där svenskspråkiga i Finland i många situationer trots lagstadgad rätt att använda sitt modersmål inte alltid upplever att det är praktiskt möjligt. I denna antologi finns dessutom flera exempel på upplevelser av att vara en minoritet i minoriteten, till exempel när finlandssvenskar upplever sig som minoritet på grund av sin regionala eller religiösa tillhörighet.

TIDIGARE FORSKNING

Den svenskspråkiga befolkningen i Finland har varit föremål för många studier av olika slag: kulturvetenskapliga, historiska, samhällsvetenskapliga, språkvetenskapliga etc. Vi kan inte här göra en uttömmande genomgång av denna forskning (se kapitel 1 för mer om den tidigare forskningen), men vill nämna några centrala verk inom samhälls- och kulturvetenskaplig forskning om det svenska i Finland.

Ett centralt verk inom den samhällsvetenskapliga forskningen på området är Erik Allardts och Christian Starcks ovan nämnda *Språkgränser och samhällsstruktur: finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv* (1981). Krister Ståhlbergs *Finlandssvensk identitet och kultur* (1995) presenterar resultat från en omfattande enkätundersökning om finlandssvenskars värderingar och praktiker relaterade till kultur. Susan Sundback och Fredrica Nyqvist belyser i sin bok *Det finlandssvenska sociala kapitalet. Fakta och fiktion* (2010) fenomenet finlandssvenskarnas sociala kapital ur olika synvinklar.

Inom traditionsvetenskaperna (etnologi och folkloristik) finns ett antal verk som presenterar och analyserar det finlandssvenska som en historisk konstruktion. Det gäller exempelvis etnologen Bo Lönnqvists översikt på finska, *Suomenruotsalaiset* (1981), den etnologiska antologin *Gränsfolkets barn* (Åström m.fl. 2001), den mångvetenskapliga antologin *Folket. Studier i olika vetenskapers syn på begreppet folk* (Fewster 2000) och Sven-Erik Klinkmanns kulturhistoriska orientering *I fänrikarnas, martallarnas och Dixietigrarnas land. En resa genom det svenska i Finland* (2011a). Antologierna *Svenskt i Finland 1* och *2* (Engman & Stenius 1983;1984) ger en historisk överblick av synen på svenskt i Finland medan de två volymerna av *Finlands svenska litteraturhistoria* (1999 och 2000) är det första större översiktsverket om den svenska litteraturen i Finland.

CENTRALA BEGREPP

Antologin utgår från två skilda teoretiska perspektiv. En längre diskussion om begreppen förs av Sven-Erik Klinkmann i kapitel 1, men vi introducerar dem kort här. Det mest centrala perspektivet, som också nämns i antologins titel, är intersektionalitet. Begreppet utgår från tanken att identiteter och samhällspositioner byggs upp av många olika kategorier: klass, kön, etnicitet, sexualitet, ålder, hemort, religionstillhörighet, modersmål osv. Ordet intersektionalitet kommer från engelskans *intersection*, det vill säga väggkorsning. Termen syftar alltså på hur olika gränsdragningar, utgående från kategorier som de ovan nämnda, korsar varandra i en individ. Begreppet har utgått från feministisk forskning, där det kommit till för att påminna om att inte enbart kön är relevant för en individs samhällsposition eller identitet (Crenshaw 1989; Knudsen 2006; Lykke 2007).

Intersektionalitetsbegreppet har sina rötter i en vetenskaplig diskussion om makt och underordning, där tanken är att en kvinna kan vara underordnad också utgående från andra kategorier, främst klass och etnicitet, men att det även är möjligt att vara underordnad när det gäller kön men överordnad när det gäller klass och härkomst. De olika skiljelinjerna kan å ena sidan förstärka, men å andra sidan också undergräva varandra, och göra samhällspositionen eller identiteten mer komplex. Man kan också tänka sig skiljelinjer som löper parallellt eller som uppfattas som parallella, till exempel att en etnisk grupp är överrepresenterad inom en viss klass. En viktig teoretisk poäng med diskussionen om intersektionalitet är att de olika kategorierna inte bara adderas till varandra utan att de också interagerar och påverkar varandra. Man kan till exempel tänka sig att klasstillhörighet påverkar hur könstillhörighet eller sexualitet kommer till uttryck.

Det är de s.k. intersektionella krispunkterna i denna kulturella konstruktion – det finlandssvenska – vi i denna antologi är intresserade av att undersöka och där vi tror oss kunna få fram ny kunskap om hur finlandssvenskhet hela tiden etableras, upplevs och omdefi-

nieras i bl.a. de debatter som analyseras. Bakom beteckningen finlandssvenskhet gömmer sig en heterogen, splittrad och mångbottnad verklighet där en rad olika sociala och kulturella faktorer på olika sätt påverkar de kulturella konstruktionerna. Frågor om exempelvis språk, etnicitet, region, religion, klass, yrke och generation, men också frågor om historia och minne (både individuellt och kollektivt), har bidragit till den komplicerade helhet vi velat belysa med vår forskning.

När det gäller tematiken i denna antologi är intersektionalitetsbegreppets relevans förenklat uttryckt att min identitet och samhällsposition som finlandssvensk bestäms också av annat än att jag talar svenska. Hur stark ens identitet som finlandssvensk är, och uppfattas vara, påverkas av många faktorer. Det kan ses som ”mer finlandssvenskt” att höra till en viss klass, ha en viss smak, bo på en viss ort etc. än att höra till en annan klass, ha andra smakpreferenser eller bo på en annan ort. Grupper, institutioner och personer i en maktposition kan definiera vad som är den rätta finlandssvenskheten och definiera sig själva som mer finlandssvenska än andra. På detta sätt uppstår en normativ finlandssvenskhet, som innebär mycket mer än språk. Denna normativa finlandssvenskhet har vi försökt studera med hjälp av ett intersektionellt perspektiv.

Det andra centrala teoretiska begreppet är *coping*, som vi inom projektet översatt till hanteringsstrategi. Vi tänker oss att finlandssvenskarna använder sig av olika hanteringsstrategier i konkreta livs- och problemsituationer, både individuellt och kollektivt, i lägen där identiteten är utsatt. Detta kan uppträda på olika sätt: genom anpassning, genom kompensering, genom att gå till aggressiv motattack och så vidare. Vi hämtar begreppet *coping* från religionspsykologin (se närmare Pargament 1997, även Wolf-Knuts 2013).

En hanteringsstrategi innehåller följande komponenter: ett handlande subjekt, frågan om resurser eller brist på resurser, val av metoder för att skapa hanteringsstrategin, samt frågan om kulturella kontexter och orienterande system av något slag där existentiell mening kan skapas.

MATERIAL OCH METOD

Den forskning som ligger till grund för denna antologi har vi fått fram genom att studera olika slag av mediematerial. I de flesta av de studier som presenteras här används tidningsmaterial, men också material på internet. Tidningsdebatt har varit ett centralt tema för projektet. Användningen av olika textgenrer avspeglas förstås också i analyserna, eftersom texter måste tolkas och analyseras utgående från vilken typ av texter de är.

Genrebegreppet är mycket omdiskuterat och användningen varierar både mellan och inom olika discipliner. Vi utgår här från att genre alltid är kopplat till en viss situation och att det är denna situation som bildar ramen för genrens användning (Hellspong & Ledin 1997). Genrer är styrda av förväntningar på hur texter ska användas och utformas (Berge 1990:52f). Enligt Fairclough (1992:126) implicerar genren hur texter produceras, konsumeras och distribueras, och blir en del av en social praktik. Genren knyter texten till sociala aktiviteter och förankrar den i tid och rum (Ledin 2001:26). Den ger också texten ett mål, och målen är olika beroende på om det är en debattartikel, en lärobok eller ett personligt hållet blogginlägg, för att ta exempel på genretyper som studeras i denna antologi. Ledin poängterar dock att avvikande läsningar alltid är möjliga, men också dessa läsningar är genreberoende (Ledin 2001:27).

Texter kan naturligtvis analyseras på många olika sätt. Gemensamt här är att analysen är kvalitativ. Många studier ligger nära diskursanalysen, där makt, liksom i intersektionell analys, är en central dimension. Definitioner av normativ finlandssvenskhet är förstås inte nödvändigtvis explicita, utan framkommer genom det sätt som man talar om, det vill säga diskursen om, den finlandssvenska gruppen och kulturen. Också olika sätt att undersöka berättelser har varit viktiga i flera av bokens kapitel.

Alla texter som citeras (material från internet, tidningar etc.) är oredigerade och ska läsas med detta i åtanke. Tanken är dels att stavning och ordval kan vara betydelsebärande, dels uppkommer

genast frågan om var gränsen för redigering ska dras, till exempel om dialekt ska redigeras till standardspråk. Att texter är skrivna i affekt eller utan ytterligare genomläsning skapar en viss typ av språk, vilket är relevant för hur man sedan läser och tolkar texten (se närmare kapitel 2).

I och med att tematiken i många kapitel är debatt, finns det alltid flera sidor av en fråga, och de som medverkar i antologin är dessutom själva en del av det studerade i egenskap av svenskspråkiga i Finland. Alla har vi åsikter om det vi studerat, vilket kommer fram antingen uttalat eller mellan raderna. Författarna står för sina egna texter och de åsikter som uttrycks omfattas inte nödvändigtvis av alla medverkande.

Det mesta som debatteras på finlandssvenskt håll – ortnamn, spinnfiske, snus, religion etc. – är föremål för debatt också bland finskspråkiga och i finsk media, och skulle kunna analyseras ur ett finskspråkigt perspektiv. Vi undersöker dock inte debattämnen utan själva debatterna och hur man i debatt på svenska i Finland framställer det finlandssvenska; teman för debatterna är därmed av underordnad betydelse. Därför har vi inte funnit det nödvändigt att till exempel göra jämförelser med finskspråkigt (eller för den delen rikssvenskt) material i liknande frågor.

VÅRT BIDRAG TILL FORSKNINGEN

Ett väsentligt bidrag till forskningen är användningen av de teoretiska perspektiven där speciellt intersektionalitet bidrar till förståelsen av att det finlandssvenska också har andra identitets- och positionsbestämningar än modersmålet. Även användningen av teorierna om den rumsliga dimensionen ser vi som ett viktigt bidrag. Intersektionalitet handlar för oss om både makt och identitet. Detta syns tydligt i det regionala perspektivet, där både makt och identitet blir framträdande, så att till exempel en rural identitet ger en svagare samhällsposition än en urban identitet. Samtidigt visar det intersektio-

nella perspektivet att finlandssvenskhet kan skapas också, och inte minst, som ett resultat av upplevda hot, men också möjligheter som möter både den enskilda finlandssvensken och hela gruppen, eller delar av den.

”Vad är ett vi i historien?” frågade sig Henrik Stenius på 1980-talet i antologin *Svenskt i Finland*. Den frågan förstår vi här som en medvetenhet om vikten av att studera vem som är ”vi” och ”jag” i olika texter. Vem är det som tolkar och berättar och vilken position har detta vi eller jag? Därmed kommer forskningsansatsen att markera speciellt det relationella, frågor om makt och maktlöshet, centrum och periferi, inkludering och exkludering, norm och motstånd, som viktiga nycklar till en förståelse av det som i ett initialskede av projektet kallades (det finlandssvenska) pusslet. Pusselmetaforen föll bort som ett tankeredskap inom ramen för projektet eftersom den har klara nackdelar – ett pussel har tydliga gränser, det är statiskt och endimensionellt.

Antologin är tvärvetenskaplig på åtminstone två sätt. Dels har antologins författare en bakgrund i ämnena folkloristik, sociologi och geografi. Dels präglas texterna och undersökningarna av ett eklektiskt grepp vilket har att göra med att de två grundbegreppen – intersektionalitet och hanteringsstrategi – kommer från helt olika vetenskapliga traditioner och miljöer. Till detta kommer att antologins författare i sina texter använt sig av olika skolor och teoribildningar, både inom de tre discipliner de representerar och därtill även discipliner utanför dem, bland annat filosofi, psykoanalys, semiotik, *cultural studies*, kulturanalys, narratologi och psykoanalys. Det är kanske speciellt begreppet intersektionalitet och försöken att hitta relevanta teorier och metoder för undersökningarna av det intersektionella som gör att antologin i vårt fall har blivit så eklektisk.

Vi anlägger ett kritiskt perspektiv på föreställningen om den svenskspråkiga befolkningen som en homogen grupp, och problematiserar tanken på ett ”vi finlandssvenskar”. Med denna forskningsinsats har vi försökt dekonstruera, utan att helt rasera, det finlandssvenska. I stället vill vi ge en bredare, mer mångfacetterad bild,

bland annat genom att också lyfta fram röster som inte alltid blir hörda. Detta innebär förstås inte att alla får komma till tals. Men flera av dem som inte hörs i den här antologin har många andra synliga arenor där deras bild av vad det innebär att vara svenskspråkig i Finland ges utrymme.

IDENTITETER OCH HOTBILDER I FORSKNINGSMATERIALET

Den intersektionella teorin har gett oss möjlighet att öppna – dekonstruera och rekonstruera – det forskningsfält vi arbetat inom, det svenska i Finland. Vi har använt teorin för att analysera debatter och mediala texter av olika slag. Teorin, med sin tyngdpunkt på analys av hur likhet och skillnad, överordning och underordning, inkludering och exkludering konstrueras, har gjort det möjligt att se närmare på frågor om hur makt, norm och motstånd skapas och upprätthålls inom ramen för det svenska i Finland och det finlandssvenska. Följande steg i analysen har varit att urskilja olika typer av identiteter som blir synliga i materialet. I en kort sammanfattning har vi kunnat identifiera följande speciellt viktiga identiteter eller identitetsmässiga aspekter i vårt material: plats och identitet eller platsbundna identiteter, oönskade identiteter, osynliggjorda identiteter, normativa identiteter, idealiserade identiteter samt hot och identitet eller hotade identiteter.

Den sistnämnda identitetskategorin aktualiseras framför allt via tillämpningen av tänkandet kring hanteringsstrategier: upplevda hot kan användas som en form av hanteringsstrategi för olika grupper av finlandssvenskar. Den blir aktuell även generellt inom ramen för konstruktionen av det finlandssvenska som en aktualisering eller en upplevelse av att vara utsatt för hot, exempelvis i fråga om försämrad service eller gällande en begränsning av ett finlandssvenskt handlingsutrymme.

Plats och identitet

Frågan om hur identitet förhåller sig till plats har aktualiserats i flera av artiklarna, på olika sätt. I debatten om spinnfiske, som undersöks av Mikael Sarelin i kapitlet ”Striden om de svenska vattnen”, har företrädare för skärgårdsbefolkningen framför allt sydvästra Finland sett spinnfisket som en form av intrång både i en fysisk miljö och i en regionalitet samt i en föreställd, idealiserad finlandssvenskhet. Den finlandssvenska snusdebatten, som Blanka Henriksson studerat under tidsperioden 2008–2011, har aktualiserat frågor om gränser, utifrån både ett individuellt perspektiv och sociala praktiker. Föreställningar om snusets specifikt finlandssvenska eller österbottniska karaktär har utgjort ett viktigt tema i den debatten. Ämnet för Andreas Hägers kapitel, föreställningen om Österbotten som ett bibelbälte, ett område karaktäriserat av föråldrade och anakronistiska idéer och praktiker, har i debatten skapat ett spänningsfält mellan olika typer av finlandssvenskhet. Här blir det regionala aktuellt. Divergerande föreställningar om hur det regionala ska artikuleras i ett alltmer globaliserat samhälle har också skapat starka interna spänningar inom den finlandssvenska föreställda gemenskapen, vilket diskuteras i Patricia Aelbrechts kapitel ”Svenskfinland i april 2013, ett kritiskt regionalt perspektiv”.

Oönskade identiteter

Det intersektionella perspektivet har också gett oss möjligheter att tillämpa ett dekonstruerande tänkesätt där de olika identitets- och skillnadsbildande diskurserna vi identifierat gjort det möjligt för oss att undersöka kulturella klichéer, stereotyper och synekdoter och andra bildliga uttryck som försöker fånga det svenska i Finland i förenkade formler. Stereotyperna kan gälla ett begrepp som ”svenska talande bättre folk”, konstruktionen av Österbotten som ett bibelbälte med en specifik innehållslig profil politiskt och etiskt, eller grovt tillyxade representationer av finlandssvenskhet i en debatt

om snus. Det kan också gälla en självreflexiv diskussion kring begreppet "överdriven österbottniskhet" som två av forskarna, Sofie Strandén-Backa och Andreas Backa, för i kapitlet "Den kategoriserande forskaren". Sofie Strandén-Backa har också skrivit om en debatt om ortnamn där diskussionen rör sig med både stereotypiseringar och utestängningar av debattmotståndaren i kapitlet "Slaget om ortsnamnen. Professionalisering, identitetsbegär och hantering av minoritetsskap". Konfigurationer som det österbottniska bibelbältet eller den österbottniska snusaren kan avläsas som exempel på hur det som anses mindre värt eller oönskat kan laddas med en starkt negativ symbolik. Detsamma gäller också ofta användningen av uttrycket "svenska talande bättre folk", som Sven-Erik Klinkmann studerat i ett kapitel i antologin. Det är ett talesätt som i olika samtida textuella sammanhang kan användas för att åstadkomma spänningar i fråga om olikhet, både i gränsområdet mellan finskt och svenskt och inom det svenska.

Osynliggjorda identiteter

Ett viktigt metodologiskt grepp som kompletterat det intersektionella betraktelsesättet har varit ståndpunktsteori och -metodik, som tillämpats i ett par av artiklarna, inte minst när det gäller att peka på osynliggöranden av olika slag i samband med identitetskonstruktionerna och -förhandlingarna. Johanna Björkholm har i sitt kapitel undersökt vad som skrivits om den svenskspråkiga befolkningen i Finland i de historieböcker som använts i de finlandssvenska skolorna. Hon har även studerat debatter kring skolans läromedel i historia, och genom sina undersökningar med ett tydligt ståndpunktsteoretiskt anslag kunnat visa hur den region och kultur hon själv är uppvuxen inom konsekvent är osynliggjorda i både historieböckerna och debatterna kring dem. Frågor om vem som tar sig tolkningsföreträde och vilka frågor som lyfts fram som problematiska i debatten eller skalas bort är återkommande i hennes kapitel.

Sofie Strandén-Backa har i det tidigare nämnda kapitlet ”Den kategoriserande forskaren”, som hon skrivit tillsammans med Andreas Backa, med hjälp av en autoetnografisk metod undersökt sin egen positionering som finlandssvensk kulturforskare. Genom en analysmetod kallad självreflexiv intersektionalitetsanalys visar författarna hur region, språk, klass och kön samverkar till att skapa en position av annanhet. Strandén-Backa sätter särskilt fokus på den egna upplevelsen av att bli kategoriserad. Metoden kan även tillämpas mera allmänt för att självreflexivt och intersektionellt studera en position som man som forskare placerar sig i eller placerats i, för att på detta sätt synliggöra medvetna och omedvetna strukturer av makt, något som också pekar på existensen av en normativ finlandssvenskhet. Denna vetenskapliga självanalys av personliga upplevelser och reaktioner leder, skriver Strandén-Backa och Backa, till resultat som överskrider självbiografiska betraktelser, och som snarare säger något om samhället och om kollektiva föreställningar där.

Normativa identiteter

Frågan om hur det normativa i det finlandssvenska sammanhanget ser ut ställs explicit eller implicit i flera av artiklarna. Andreas Backas studie ”Tolerans som ideologi och hanteringsstrategi. Två finlandssvenska organisationers tal om tolerans” pekar på hur användningen av begreppet tolerans hos två finlandssvenska institutioner, Svenska folkpartiet och Svenska Finlands folkting, i en politisk diskurs skapar en subjektsposition – ”tolerant finlandssvensk” – som är möjlig att identifiera sig med. Toleransen blir, visar Backa, ett slags modernt varumärke som kan användas i marknadsföringen av det finlandssvenska. Genom att tolerans konstrueras som ett positivt laddat begrepp – och som motsats till termer som intolerans, slutenhet, rasism och diskriminering – blir det användbart i en politisk diskurs.

Johanna Björkholm åskådliggör i sitt kapitel med hjälp av bl.a. begreppen modellelev och bekymmersam elev hur man inom ramen för skolans läroböcker i historia genom retoriska manövrar skapar

en tilltänkt läsare. I sin undersökning visar hon hur denna normalisering i beskrivningen av finlandssvenska skolelever kan synliggöras och ifrågasättas.

I Andreas Hägers kapitel om Österbotten som bibelbälte är det den sekulariserade och urbana identiteten som framstår som normerande. Häger visar att det i talet om Österbotten som bibelbälte ingår en beskrivning av landskapet som konservativt och omodernt.

Idealiserade identiteter

Patricia Aelbrecht kan i sin tidigare nämnda studie om regionalitet påvisa hur maktkamper mellan centrum och periferi i Svenskfinland, framför allt Helsingforsregionen kontra Österbotten, återspeglas i form av idealiserade identitetskonstruktioner, där både det helsingforsiska och det österbottniska kan göras förebildliga vad gäller identitet och ekonomisk aktivitet, om än på helt olika sätt. Hon visar hur man lyckats skapa en idealbild av finlandssvenskarna, särskilt från Österbotten, som lyckligare än de finsktalande i samma region. Orsaken till detta har uppgetts vara det sociala kapitalet, dvs. en stark gruppstillhörighet och sociala nätverk som skapar tillit och trygghet.

Också idealiseringen av skärgårdslandskapet som ingår i den diskurs om spinnfiskare kontra skärgårdsbor, som Mikael Sarelin lyfter fram i boken, är ett exempel på hur det förebildliga, det som anses värt att bevara, lätt kan laddas med allt starkare symbolisk betydelse.

Hotbilder

Blanka Henriksson och Andreas Häger klargör i sitt kapitel ”Tidningsdebatt om hot mot den finlandssvenska minoriteten” att många av debatterna om finlandssvenskarnas ställning behandlar olika slags upplevda hot. Det handlar om hot både mot olika typer av samhällseliga funktioner på minoritetsspråket och mot den finlandss-

svenska kulturen, men också mot gruppens existens. Upplevelsen av hot kommer upp i många olika debatter, också i sådana som inte i första hand verkar handla om språklig identitet. Hoten kan vara både konkreta, symboliska och generella. Henriksson och Häger tolkar de hot mot den svenskspråkiga minoriteten i Finland som utmålas i debatterna som en hanteringsstrategi som avser att mobilisera den finlandssvenska gruppen och stärka lojaliteten.

Mikael Sarelin visar i sitt kapitel hur debatten om spinnfiske skapar en bild av en finskspråkig fritidsfiskare som inkräktare i den svenskspråkiga skärgården. Spinnfiskarna får stå som representanter för en främmande, urban livsstil som tvingas på de rurala skärgårdsborna med stöd av spinnfiskelagen.

Blanka Henriksson beskriver i sin undersökning av snusdebatten i finlandssvensk media, som hon studerat ur ett maktperspektiv, hur hotet inte bara tolkas som ett förbud mot ett preparat utan även som en begränsning av ett finlandssvenskt handlingsutrymme. Studien blottlägger de olika diskurser som förekommer i debatten och visar hur man skriver sig till finlandssvenskhet i en offentlig debatt som till synes handlar om någonting helt annat än det finlandssvenska. Den språkliga identiteten blir ett argument i snusdebatten och denna identitet görs i sin tur i en kedja där mening skapas. Genom att analysera debatten ser Henriksson hur en språklig identitet definieras och konstrueras och hur en minoritet bland finlandssvenskarna exkluderas.

EN REFLEKTION

Vi är medvetna om att resultatet av vår forskning möjligen kan kännas något obekvämt. En reflektion vi gjort är ändå att vår kritiska kulturanalytiska insats äger ett berättigande och tillför nya perspektiv bland annat på den ständigt pågående diskussionen om det finlandssvenska och det österbottniska, två begrepp som ofta framstår som om inte motsatser så åtminstone långt ifrån varandra. Sam-

tidigt vill vi betona att den dimensionen är en av flera centrala i antologin. Vi vill inte sätta punkt för den diskussionen utan tror att den innehåller poänger som det är viktigt att också framöver noggrant undersöka. Ur ett kulturanalytiskt perspektiv är alltså kategorier som Svenskfinland, Österbotten, finlandssvensk, region, språkgrupp, etnicitet, minoritet och majoritet fortsättningsvis aktuella och viktiga att utforska. Frågan ”Hur framställs det svenska i Finland?” får i vår antologi några svar, men arbetet med att förstå det finlandssvenska fortsätter ...